

Wincenty Myszor

"Oblicza miłosierdzia : Historyczne uwarunkowania kształtowania doktryny o miłosierdziu : studium dzieł Tertuliana i świętego Cypriana", Leszek Mateja, Kraków 2003 : [recenzja]

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 36/1, 270-273

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kippur był najważniejszym świętem w cyklu rocznym. Obchodzono go 10. dnia siódmego miesiąca Tiszri.

Na zakończenie zbiorów jesiennych – wina, owoców i oliwek – obchodzono Święto Namiotów (sukkot). Miało ono swoje biblijne uzasadnienie w Kpł 23,43 – „Aby pokolenia wasze wiedziały, że kazałem Izraelitom mieszkać w szałasach. Kiedy wyprowadziłem ich z ziemi egipskiej. Ja jestem Pan Bóg wasz”. Święto zaczynało się 15. dnia miesiąca siódmego i trwało 8 dni. Na te dni Izraelici budowali szałas i w nich mieszkali. Po niewoli ustanowione zostały jeszcze święta Channuka i Purim, które miały biblijne uzasadnienie.

Święto Channuki trwało 8 dni i opierało się na opowiadaniu zawartym w Księdze Machabejskiej o uwolnieniu Izraelitów przez Machabeuszy spod panowania greckiego. Święto Purim opiera się na opowiadaniach Księgi Estery i przypomina uratowanie Izraelitów za czasów króla Artaksesa od zaplanowanego pogromu. Królowa Estera odegrała rolę zbawcy swojego ludu.

W punkcie D. autorka omawia sposób obchodzenia świąt przez Izraelitów. W okresie pierwszej świątyni na czoło wybijały się ofiary krwawe i związane z nimi uczty ofiarne. Po niewoli akcent przesunięto na słowo Boże głoszone i wyjaśniane ludowi. Miało to miejsce szczególnie w synagogach, które powstały po zburzeniu pierwszej świątyni.

W drugiej części pt. „Nowy Testament” Peter Dschulnigg omawia święta Nowego Testamentu. W punkcie A. omówiono szabat i niedzielę. Ukazano postawę Jezusa wobec szabat w ewangeliach synoptycznych. Dalej w punktach B., C., D., E. omawia paschę i wielkanoc w Nowym Testamencie oraz święta w opisie Ewangelii Łukasowej i Dziejów Apostolskich, a osobno święta opisane w Ewangelii św. Jana.

Szabat jako dzień wypoczynku i oddania czci Bogu miał również swoje miejsce w Ewangelii. Jezus przemawiał w szabat w synagogach, czynił cuda, co spotykało się ze sprzeciwem faryzeuszy. Pierwotne gminy judeo-chrześcijańskie świętowały niedzielę jako Dzień Pański – dzień zmartwychwstania Chrystusa.

Podjęty przez autorów temat świąt obchodzonych w Starym i Nowym Testamencie, mających na celu oddanie czci Bogu, może posłużyć głębszemu poznaniu i przeżyciu tych świąt przez chrześcijan w dzisiejszym Kościele. Ich obchodzenie i przeżywanie ma swoje uzasadnienie biblijne i lepsze ich poznanie może służyć kształtowaniu aktywnej postawy katolika w nawiązywaniu więzi z Bogiem przez uczestnictwo w nabożeństwach sprawowanych w niedzielę i święta.

Ks. Zdzisław Małecki

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 2003, t. 36, z. 1, s. 266–268

Heinz-Josef Fabry, Klaus Scholtissek, DER MESSIAS, Würzburg 2002, 124 s. (Die Neue Echter Bibel-Themen, Bd. 5)

Egzegeci XX w. przeprowadzili sporo badań nad mesjanizmem Nowego Testamentu i stwierdzili jego powiązania z literaturą (tekstami) Starego Testamentu i

wczesnego judaizmu. Oczekiwanie mesjańskie jest nie tylko charakterystyczne dla literatury starotestamentalnej, lecz także dla judaizmu i odkrytych tekstów qumrańskich. Analiza tekstów starotestamentalnych i wczesnojudaistycznych dotyczących tego problemu pomoże zrozumieć i wyjaśnić historyczny kontekst religijnych i etycznych oczekiwań na przyjście mesjasza.

Autorzy omawianego tomu starają się wyjaśnić problemy mesjanizmu i oczekiwanego mesjasza. Powiadają, że mesjanizm ma swoje uzasadnienie w doświadczeniach cierpień i prześladowań, ucisku i wyzysku. Wobec takich doświadczeń zrodziły się na płaszczyźnie religijnej i kulturalnej wołania ludzi o uwolnienie i zbawienie.

Określenie „mesjasz” pierwotnie odnosiło się do królewsko-dawidowego wybawcy narodu. W judaizmie i na przestrzeni dziejów zmieniało swoje znaczenie. Dziś oznacza zbawcę o cechach ludzkich i boskich, zesłanego przez Boga i działającego w Jego imieniu. Oczekiwany jest w czasach eschatologicznych i zadaniem jego jest budowanie królestwa Bożego wśród ludzi. Judaizm rozumiał go jako oczekiwanie na potomka Dawida na końcu dziejów.

Książka składa się z dwóch części. Część pierwsza – Stary Testament – zawiera 6 punktów (rozdziałów), w których Josef Fabry omawia najpierw wprowadzające definicje pojęcia mesjasz. W punkcie A. – mesjasz i mesjanizm, B. – terminologia słowa „mašah”, co oznacza „pomazać, namaścić”, w religijnym i teologicznym rozumieniu oznacza namaszczenie. Namaszczenia dokonywano na księcia (1 Sm 9,16), na króla (1 Sm 15,1.17) lub na proroka (1 Krl 19,6).

W punkcie C. autor omawia problem fenomenu „namaszczonego” jako punkt wyjścia. Omawia namaszczenie króla, arcykapłana i proroka. W punkcie D. przyjmuje tezę, że oczekiwanie mesjasza w Starym Testamencie miało swoje oparcie w ideologii królewskiej składającej się z idei królestwa Bożego i ziemskiego króla.

Punkt E. omawia oczekiwania na mesjasza we wczesnym judaizmie. Przez „wczesny judaizm” rozumie się judaizm okresu helleńskiego i rzymskiego, czyli okres kończącej się literatury Starego Testamentu i zaczynających się pism Nowego Testamentu.

W punkcie F. omówiono oczekiwania mesjasza wyrażone w literaturze qumrańskiej. Wyraża ona pojęcia i oczekiwania mesjańskie sekty esseńskiej z Qumran w różnych okresach grupy esseńskiej. Różne były ich oczekiwania i wyobrażenia mającego przyjść mesjasza. Miał nim być nauczyciel, mędrzec, kapłan, archanioł Michał lub cała wspólnota.

Część druga – Nowy Testament – której autorem jest Klaus Scholtissek, w punktach A. i B. omówiono takie tematy, jak: wyprowadzenie, znaczenie terminu „namaścić” w różnych tekstach, co jest tłumaczeniem hebrajskiego „mašah”. Omówiono różne tytuły Jezusa – Mesjasz, Namaszczonego, Chrystus i różnice treściowe występujące w tych terminach.

W punkcie C. – „Jezus z Nazaretu – pytania historyczne” – omówiono historyczny aspekt osoby Jezusa i Jego działania.

Punkt D. omawia tytuły Jezusa, jakie spotykamy w listach św. Pawła. Soteriologiczną Chrystologię św. Pawła rozwija w charakterystycznej dla Pawła typologii: Adam – Chrystus (1 Kor 15,21–22), por. (Rzym 5,12–21). Zbawcze działanie Boga dokonywało się „przez Jezusa Chrystusa” (1 Kor 8,6; 2 Kor 1,5). Dalej w punkcie F. autor omawia postać Jezusa Mesjasza w świadectwach czterech Ewangelii. Ewangelie, oprócz tytułu „Mesjasz”, używają różnych określeń: „Syn

Człowieczy”, „Pan”, „Syn Boży”, „Syn Dawida”, „Król Izraela”, „Słowo”. Począwszy od Ewangelii św. Marka, przedstawia tytuły Jezusa najbardziej charakterystyczne dla każdej Ewangelii, jak również obraz Jezusa w pozostałych księgach Nowego Testamentu. W 1 Liście św. Piotra ukazany jest Jezus cierpiący jako Mesjasz. List do Hebrajczyków rozwija ideologię Jezusa-Arcykapłana w perspektywie kultycznej (Hbr 4,10–10,18). Natomiast Apokalipsa św. Jana wydaje się akcentować Jezusa „Baranka zabitego”, „Władcę królów ziemi” (1,5).

Na końcu obaj autorzy dają krótkie podsumowanie dotyczące Mesjasza w świetle tekstów Starego i Nowego Testamentu. Zapowiedzi o mającym przyjść mesjaszu spotykamy już w pismach Starego Testamentu i qumrańskich. Pełny obraz mesjasza dają pisma Nowego Testamentu. Pytanie o mesjasza aktualne jest w pismach zarówno Starego, jak i Nowego Testamentu. Przyznanie się Jezusa do mesjańskiej godności prowadzi nie tylko do tekstów Nowego Testamentu, ale i do świętych Pism Izraela, które dają świadectwa dla przyszłego mesjasza. Czynią to szczególnie prorocy w swoich orędziach. Mesjańskie wypowiedzi Nowego Testamentu mają swoje analogie w Starego Testamentu i literaturze qumrańskiej.

W Starym i Nowym Testamencie przebija mesjańska nadzieja zbawienia świata, której dokona Bóg przez swego wysłannika mesjasza, Jezusa Chrystusa – Zbawiciela świata.

Ks. Zdzisław Malecki

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 2003, t. 36, z. 1, s. 268–270

Gottfried Vanoni, Bernhard Heininger, DAS REICH GOTTES. PERSPEKTIVEN DES ALTEN UND NEUEN TESTAMENTS, Würzburg 2002, 136 s. (Die Neue Echter Bibel-Themen, Bd. 4)

Pojęcie „królestwo Boże” w Starym Testamencie prawie nie występuje. Tylko jeden raz pojawia się w Mdr 10. Natomiast w Nowym Testamencie (NT) spotykamy je stosunkowo często, bo w zestawieniu „królestwo Boże / królestwo niebieskie” aż 100 razy. Częściej w ST spotykamy określenie – „Jahwe jest Królem”.

Celem pracy, powiada Gottfried Vanoni, autor pierwszej części poświęconej Staremu Testamentowi („Altes Testament”) jest odpowiedź na pytanie, jak rozumiano wyrażenie „Bóg jako król”. Prorok Izajasz daje nam wyraźne określenie Boga: „Albowiem Pan jest naszym sędzią, Pan naszym prawodawcą, Pan naszym królem, On nas zbawi” (Iz 33,22). Ostatnie określenia proroka mówią, że Jahwe jest naszym Królem i On nas zbawi.

W punkcie A. „Thema und Perspektiven” zastanawia się nad definicją „królestwo Boże”.

Punkt B. „Die Wörter” Nowy Testament posługuje się greckim słowem „basi-leia” i odnosi je do Boga. Hebrajskie określenie występujące w ST to „malkut”, „mameluka”. W psalmach występuje określenie „królestwo” (Ps 145,11–13), „królewskie panowanie” (Ps 103,19), „panuje jak król” (Ps 22,29).

Punkt C. „Die Thema-Wörter und der Bibel Israels”. W tym rozdziale autor omawia pojęcie królestwa w tradycji hebrajskiej ST – w Pięcioksięgu, księgach historycznych, pismach i księgach prorockich.

Pierwszym wyraźnym tekstem nazywającym Jahwe królem jest Wj 15,18: „Pan jest królem na zawsze, na wieki”. W Pięcioksięgu wyrażenie to występuje 80 razy, z czego jedna trzecia w Księdze Rodzaju. Rdz 14 opowiada o wyprawie wojennej Abrahama przeciw królom mezopotamskim w celu odbicia Lota. Powracającego Abrahama powitał Melchizedek, król Salemu. Był on kapłanem Boga Najwyższego (Rdz 14,18).

Królestwo Jahwe jest – podobnie jak królestwo Ela, czy Baala – królestwem ponad bogami. Jahwe jest najwyższym Bogiem gotowym do opieki i obrony swego ludu. Izrael wychwalał swego Boga, że jest zbawiony przez Jahwe, jak to czytamy w pieśni dziękczynnej Mojżesza: „Narodzie zbawiony przez Pana” (Pwt 33,29).

W księgach zwanych w kanonie hebrajskim „Prorocy wcześniejsi”, a w kanonie chrześcijańskim – „dzieło deuteronomistyczne”, czyli księgi od Jozuego do Królewskich, rdzeń „mlk – król” występuje aż 1500 razy. Tylko 3 razy jest mowa o królestwie Jahwe. Księgi te ukazują Jahwe króla, który ustanawia ziemskich królów i ich znosi. On jest królem Izraela i wszystkich ludów.

Prorocy późniejsi, czyli wszystkie księgi prorockie od Izajasza do Malachiasza, używają 30 razy słowa „król” w znaczeniu teologicznym. Począwszy od opisu powołania proroka przez Boga siedzącego na wyniosłym tronie (Iz 6,1), teksty prorockie ukazują Jahwe, króla potężnego i pełnego chwały. Jest On Panem całego świata, potężny, Pan wszystkich panujących. Jahwe zakręluje nad wszystkimi mocami na końcu dziejów i będzie ich sędzią.

W Pismach temat królestwa Bożego podejmuje najpierw psalmy. Spotykamy w nich aż 40 razy wyrażenie „królestwo Boże”. W grupie psalmów (3–89) można wyróżnić teologię królewską lub mesjańską, a w grupie psalmów (90–145) odnajdujemy idee królewskiego panowania Jahwe w aspekcie teokracji Boga. Aspekt panowania Boga oświeśla pasterza (Ps 23) i króla chwały /kabod/ (Ps 24, 7–10), czy Jahwe mieszkającego na Syjonie (Ps 74,2).

W punkcie D. „Die Thema-Wörter in der griechischen Überlieferung” przedstawia autor słowo „basil” w tradycji grckiej ST. Kolejno omawia poszczególne grupy ksiąg ST (Tora, księgi historyczne, pisma, prorocy).

Punkt E. „Die Begleit-Wörter” omawia środowisko królewskie: król ma pałac, gdzie mieszka, tron, z którego rządzi radą królewską i insygnia, podnózek. Teksty ST podejmują temat „królestwa Bożego” we wszystkich księgach. W całym ST słowo „król” występuje ponad 2500 razy. Teksty mówią o Jahwe, królu Izraela i całego świata. Jego panowanie jest bez końca i zrealizuje się na końcu dziejów.

Część druga, autorstwa Bernharda Heiningera, poświęcona jest Nowemu Testamentowi („Neues Testament”, s. 62–136). „Basileia tou theou” wydaje się być tematem wybijającym się w NT, w którym spotykamy 162 miejsca ze słowem „basileia”, z tego 121 tylko w Ewangeliach synoptycznych i prawie sam Jezus używa tego słowa.

W punkcie A. „Gott als König in der Umwelt des Neuen Testaments” autor przedstawia pojęcie Boga jako Króla w literaturze apokryficznej. Omawia występowanie tego słowa w „Testamencie Dwunastu Apostołów”, „Wyrocznie Sybilińskie”, „Wniebowzięcie Mojżesza”. Utwory te podejmują temat królestwa Bożego w aspekcie eschatologicznym.